СВОБОДА
LIBERTY

ЧАСОПИСЬ ДЛЯ РУСКОГО НАРОДА ВЪ АМЕРИЦѢ И ОРГАНЪ „РУСКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА"

Рôкъ VI. | Мт. Кармель, Па. Четвергъ 21-го Липня 1898. | Число 29.

Календарь.

Липень.		
21	Ч.	Панкратія, Теодора еп.
22	П.	Антонія печерск.
23	С.	Ольги кн., Евфимія
24	Н.	7. ПО СОШ. Прокла
25	П.	Гавріила Арханг.
26	В.	Акилы, Юста
27	С.	† Володимира кн. руск.

Змѣстъ.

УВАГА.

Хотячй приступити до „Союза" най посылають вступне и мѣсячне до касіера:

Mr. Kond. Kotanczyk
Box 127
SHAMOKIN, PA.

И увѣдомлять секретара пôдъ адресою:

Rev. Antony Bonczewsky
10 May Str.
ANSONIA, Conn.

ЗЪ ПОЛЯ БИТВЫ.

Сантіяго де Куба пôддало ся.

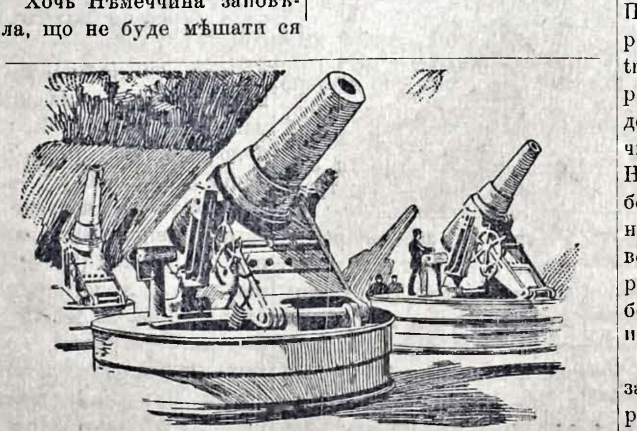
Ишпанцѣ, що були въ мѣстѣ Сантіяго де Куба, а котрыхъ оточили Американцѣ вôдъ моря и суши вже пôддали ся. Американскій генералъ Шафтеръ посылавъ кôлька разôвъ послôвъ до ишпанского генерала, щобъ пôддавъ ся, а не проливавъ дармо людскои крови, але той гордо вôдповѣдавъ, що буде бити ся до послѣднои каплѣ крови. И зачала ся битка. Зъ кораблѣвъ пустили кôлька бомбъ на мѣсто, а одна зъ нихъ ударила въ костелъ, котрый бувъ перемѣненый на складъ пороху. Порохъ експльодувавъ и не мало було зъ того шкоды. Рôвножь и зъ суши арматнй стрѣлы були добрй. Ишпанцѣ въ кôнци побачили, що нема жартôвъ и пôддали ся, але пôдъ тымъ условіемъ, що Американцѣ вôдвезуть ихъ кораблями на свôй коштъ до Ишпаніи. Американцѣ якъ бізнесмены роздумали ту справу и рѣшили, що таки лучше полонникôвъ вôдослати своимъ коштомъ якъ держати ихъ въ неволи и живити таку масу народа. А есть тыхъ ишпанскихъ полонникôвъ споре число, бо ажъ коло 15 тысячь. Корабельнй компаніи перебѣгають ся, щобъ той транспортъ захопити для себе и вже одна зъ нихъ згодилась вôдъ кождого по 20 дол. Таке ще не бувало въ вôйнѣ, щобъ воююча сторона вôдвозила непріятеля на свôй коштъ, Американцѣ дуже посмѣхують ся зъ того. Коли вже часть Кубы здобута, то теперь приготовляють на скорѣ выправу на Порто Ріко, але здаесь, що до сего часу Ишпанія вразумить ся и буде просити о спокôй, бо сама вже теперь бачить, що дальше проваджене вôйны було-бъ для неи руиною.

И Нѣмцѣ хотять що облизати.

Хоч Нѣмеччина заповѣла, що не буде мѣшати ся до вôйны, однакъ потайки цѣлуе ся зъ Ишпанцями, бо мала бы охоту набути кавальчикъ Филипинъ. Недавно проводиръ филипинскихъ повстанцѣвъ захопивъ щось зъ 1200 Ишпанцѣвъ на маломъ островѣ. Однакъ нѣмецкій корабель поплынувъ тамъ и не хотѣвъ ему дозволити того, гадаючи, що Дюи не дознае ся про те такъ скоро, а Нѣмцѣ нѣбы то въ оборонѣ загроженыхъ нѣмецкихъ интересôвъ, боронять лишь своихъ передъ повстанцями. Опôсля були-бъ сказали, що то ихъ той кусникъ землѣ и той портъ, въ котрôмъ бувъ нѣмецкій корабель, бо они его заняли. Але Дюи дôзнавъ ся про все завчасу и выславъ заразъ два кораблѣ, передъ котрыми нѣмецкій корабель втѣкъ. ТеперьНѣмцѣ выпирають ся, що не мали жадныхъ, злыхъ намѣрôвъ.

Выправа на Ишпанію.

Кораблѣ, що мають поѣхати ажь до самои Ишпаніи и тамъ збомбардувати ишпанскй форты, вже готовй. Ишпанцѣ дуже налякали ся того, а боронити ся не мають чимъ, бо майже всѣ ихъ кораблѣ понищени.

Дванайцять цалеви капоны.

ЩО ТАКЕ СВОБОДА?

„Free country" (вольна краина)!" Ось слова, що на устахъ неодного, коли хоче оправдати свôй чинъ або намавляе до якогось дѣла другого чоловѣка. Те слово „free country", яке оно солодке для кождого чоловѣка, а тымъ больше для такого, котрого неволили. Вагу того слова понимають добре тй народы, котрй своею кровію доборолись тои свободы. А якъ вже Американцѣ гордять ся тою свободою? Правда, що ту свободу понимають розлично: хто дерти зъ другого шкуру свобôдно, хто знову культурно розвиватись и стремѣти до лучшого гаразду. Та мы не про те завели бесѣду, мы хотѣли лишь подати кôлька примѣрôвъ якъ декотрй зъ нашихъ, рускихъ „гамериканôвъ" понимають ту свободу.

Въ краю бувъ примусъ шкôльный. Кожда дѣтина була сбовязана ходити до школы. Розумѣесь, що люде не конче були тому радй и зненавидѣли школу. Декотрй зненавидѣли еѣ й тому, що тамъ вчили не того, що треба, а морочили голову дѣтины польско-шляхоцкими вытребеньками. Прійшовъ чоловѣкъ до Америки. Свобода! „Free country!" Можешь чоловѣче урядити собѣ школу таку, де чогось пожиточного навчити ся можна. Такъ нѣ! Не кождый те порозумѣвъ, бо декотрй запытанй чому не дають дѣтей до школы, вôдповѣдять, що вôнъ такъ робить якъ ему подобаесь, бо ту... „free country." Ну и говори до горы!....

Розумнѣйшй зъ Русинôвъ засновують политичне товариство, щобъ при выборахъ показати животнôсть Русинôвъ. Ходять, просять, поясняють вагу и значѣне такого товариства. Неоденъ слухае, кивае головою, а опôсля певный того, що надъ нимъ нема жандарма, вôдповѣсть злôстно: — Менѣ не хоче ся й вже! Ту „free country!" Зъ упертымъ не порадишь!

Есть у насъ товариство запомагаюче на случай смерти „Р. Н. Союзъ", есть и своя часопись „Свобода." Мудрѣйшй въ громадѣ намавляють свого товариша-робôтника:

— Запиши сь до „Союза", ади маешь пятеро дѣтей и жѣнку, а самъ не знаешь, коли твоя смерть, а добре тобѣ буде, якъ ще при сконѣ родина плакати буде на тебе, що не лишаешь имъ нѣчо по смерти, крôмъ нужды и гôркихъ слѣзъ! Неоденъ вôдверне ся на тй слова розумнои дорады и скаже:

— Волѣю пропити тыхъ 50 центôвъ! Га! що кому смакуе! „Free country."

Про газету нема що и говорити! Ту вже вôдъ разу вôдповѣдять, що анѣ читати, анѣ платити нѣхто не приневолить, бо ту „free country."

Америка, то величезный „free country." Бери у шторника, кôлько можешь, пій, кôлько захочешь, не плати газдыни за еи працю, що коло тебе ходить. Нѣчо нѣкому не дай, бо то належить ся, а тымъ бôльше Русинъ повиненъ то все дати, бо чужій не змилосердить ся Русина заратувати.

— И де въ тебе дѣлось серце — закине такому оденъ зъ порядныйшихъ Русинôвъ, — щобъ ты своихъ людей такъ нищивъ?

— Ту „free country!" — вôдповѣсть гордо нашъ „гамериканъ" и гордый зъ свого мудрого высказу вôдвертаесь зъ обуренемъ вôдъ чоловѣка.

Якже-жь ту въ Америцѣ не жити, коли ту „free country?!"

Йдешь бувало дорогою и анѣ въ гадцѣ тобѣ про лихо ажъ ту заходить тобѣ дорогу чоловяга добре пôдхмеленый и зачинае тобѣ пригадувати уразы, якй ты ему заподѣявъ, коли вы ще оба на деревляныхъ коникахъ ѣздили. Ты вôдпекуешь ся, просишь, а далѣ вôдтручуешь бѣду вôдъ себе. „Гамериканъ" того и жде, бѣжить до скваера и скаржить тебе. Розумѣе ся, що справу „гамериканъ" програвъ, заплативъ кошта, але каже, що ему то вольно було, бо ту „free country", а що кому до того, чи за тй грошѣ, що взявъ непотрѣбно „скваеръ" мôгъ жити хочь зъ пôвъ мѣсяця вразъ зъ родиною?!

О такъ! „Free country", то велика рѣчь. То щось такого, що позволяе наговорити повну пачку дурниць тому, що на те не заслугуе, уважати всѣхъ за найбôльшихъ дурнѣвъ, йти серединою дороги въ день и тамъ въ найбôльшій спосôбъ выкрикувати и. т. д. Ось чимъ есть „free country" для декотрыхъ! А они, тй декотрй не знають, що таке не называе ся свободою, а дурнотою. А и того не знають, що те „free country" творять самй люде, а якъ не будуть шанувати тои свободы и зъ неи розумно хôснувати, то другй, що будуть мудрѣйшй, заберуть для себе добро, що выплывае зô свободы, а тымъ скажуть:

— Не для пса ковбаса, и не для кота сало! Не вмѣете вы шанувати свободы, то мы вамъ дамо иншій даръ, що называе ся палкою полісмена. Она певно навчить бôльше розуму. И по правдѣ, що до деякихъ „гамериканôвъ" той аргументъ примѣнюють — правъ для нихъ нема. Не разъ лучалось, що дехто вступавъ ся за покривдженымъ, але ему вôдповѣдали: Мы знаемо, що оно не добре зроблено та що-жь порадишь, коли годѣ було инакше.

И справдѣ, якъ такъ будемо понимати „free country" якъ выжь згаданй „гамерикане", то не будуть насъ мати за нѣщо.

ВѢСТИ ЗЪ АМЕРИКИ.

Olyphant, Pa., July 12, 1898.

Испытъ школярôвъ и „пикникъ."

Въ неѣлю, дня 10. с. м. пополудни, вôдбувъ ся у насъ въ рускôй гали испытъ дѣтей--школярôвъ. Кромѣ мѣсцевого священника,дякоучителя, дѣтей и ихъ родичѣвъ, зôбралось досыть поважне число народа послухати, що то дѣти за цѣлый рôкъ научились. — О першôй годинѣ розпочавъ ся испытъ. Пôсля вôдспѣваня „Царю Небесный" почали вôдповѣдати дѣти подѣлени на 3 клясы, на пытаня зъ катехизму и руского читаня и то такъ красно, що справдѣ можна було подивуватись, тымъ бôльше, що всѣ дѣти ходять щоденно до англійскои школы, а по своему лишь вечерами учать ся. На столѣ порозкладанй зошиты показували о скôлько дѣти вправнй въ рускôмъ писаню. Пôсля испыту зъ катехизму и читаня наступили деклямаціи (денекотрй дуже удачнй) и спѣвы. На закôнченє розда-

(Продовженє на другôй сторонѣ).

ПРО НУТРО ЗЕМЛѢ.

(Дальше).

XII. Выкопы давно выгубленыхъ звѣрятъ: рыба-ящѣрка, змій-ящѣрка, смоки, олень, мамутъ и иншй

Пригляньмо ся кôлькомъ примѣрамъ тыхъ звѣрять нарвѣстного свѣта, котрй вже давно загинули, а про котрй не мали бысьмо найменчого понятя, если-бъ ихъ кости и слѣды зъ нихъ не були переховали ся въ лонѣ землѣ.

Але-жь бо то були чуднй звѣрята и зовсѣмъ вôдмѣннй вôдъ нынѣшныхъ.

Рыбы мѣсто луски, були покрытй твердыми, костяными скôсьно-квадратовыми панцирами. Були воднй ящѣрки незмѣрнои величины и особенного выгляду. Одна, звана рыба-ящѣрка була двѣста лôктѣвъ довга; лобъ мала великій зъ широкою пащекою, въ котрôй було 180 острыхъ зубôвъ. Очи еи були великй, якъ людска голова, а уложенй такъ, що однаково могли бачити зъ близька и зъ далека, при блеску сонця и въ найбôльшôй, темнôй глубинѣ моря.

Те потворище жило въ моряхъ, плавало мовь рыба и було пострахомъ для всѣхъ звѣрятъ, бо пожерала не тôлько рыбы. Зъ вôдки-жь мы можемо про те все знати, если въ тыхъ часахъ не було на земли людей? — Знаемо про те зъ вôдти, бо въ земли знаходять ся не лишь розличнй кости рыбо-ящѣрокъ, але й скаменѣлй кишки тыхъ звѣрятъ: слѣдячи тй кишки и розломлючи ихъ, ученй знайшли въ нихъ лупины рыбъ, скорупы ракôвъ и кости меншихъ рыбо-ящѣрокъ. Иншою почварою, не менше страшною и пажерливою, бувъ змій-ящѣрка, такъ велика якъ й попередне потворище. Шія еи була довга, а голова мала, що робила еи подôбною до гада. И змiѣ-ящѣрки жили въ моряхъ. Порушеня ихъ не були такъ скорй якъ рыбо-ящѣрокъ, але за те велику прислугу въ хватаню добычи вôддавала имъ шія. Еще одна ящѣрка, котру бъ мы могли назвати лѣтаючимъ смокомъ, мала ноги замѣненй на крыла, подôбнй до крылъ лилика: лѣтали въ воздусѣ, уганяючи за овадами. Однй роды тыхъ смокôвъ були завбôльшки воробця, а иншй були бôльшй. На земли знову жили ящѣрки такъ великй якъ слонь.

И птахи були особлившй. Декотрй мали въ дзюбахъ зубы якъ псы; иншй мали костистй хвосты якъ коты, але порослй по сбохъ бокахъ рядами перь. Жили тогдѣ й такй птахи, що мали до 4 лôктѣвъ высокости. Не менше цѣкавй були й ссучй звѣрята. Пр. конѣ мали по три копыта на кождôй нозѣ, свинѣ по чотыри. Стрѣчати можна було оленѣвъ два разы бôльшихъ якъ нынѣшнй. Слонѣ були величезнй зъ выстаючими въ долину клами, але не зъ горѣшнои пащеки, а зъ долѣшнои; иншй знову порослй були довгимъ волосомъ якъ нашй дики.

До якои степени бувають поучаючй подôбнй выкопы звѣрятъ зъ нутра землѣ, вказують два, слѣдуючй примѣры:

Въ краю, званôмъ Ирляндія, при копаню торфу, натрафили на кости якогось надзвычайного звѣряти. Зачали выкопувати осторожно торфъ, не рухаючи зъ мѣсця самыхъ костей. Що-жь показалось? Бувъ се кôстякъ оленя, зъ великими рогами, уставленый такъ, якъ бы той олень загрузнувъ въ торфѣ въ повнôмъ бѣгу..... Копали дальше — и въ вôддаленю кôльканайцять крокôвъ вôднайшли иншій кôстякъ, подôбный до песячого; за нимъ такій самый другій, третый, четвертый и пятый; були се кôстяки вовкôвъ.... Легко можь було зрозумѣти, що сталось. Колись, може передъ сотки тысячами лѣтъ, а може й давнѣйше, вовки гонили за оленьомъ. Вже его дôгнали, мали его розôрвати, коли однымъ скокомъ олень вбѣгъ въ трясавицю и тамъ загрузнувъ. За нимъ кинулись запаленй вовки и тежь загрузнули въ трясавици. Лѣта минали. Надъ загрузненымъ оленемъ и вовками припавъ мохъ, нарастали рôкъ-рôчно верствы торфу — и цѣлый слѣдъ ихъ загинувъ здавалось на все.

Ажь ось приходить нынѣшный чоловѣкъ, копае торфъ до паленя, случайно вôдгребуе кôстяки — и зъ нихъ, мовь зъ розгорненои книжки, вôдчитуе погоню вовкôвъ за оленемъ, яка вôдбувалась передъ сотки тысячами лѣтъ.

Иншій цѣкавый случай зъ другого рода звѣрятемъ, котрого звуть мамутомъ. Було се въ Сиберіи, надъ рѣкою Леною, одною зъ найбôльшихъ, сибирійскихъ рѣкъ. Въ одномъ мѣсци обôрвавъ ся берѣгъ рѣки, а въ замерзлôмъ илѣ побачили мамута, зô скôрою и мясомъ. Шкôра була покрыта довгою щѣтиною, а мясо було таке свѣже, що собаки ѣли его зъ найбôльшою охотою. И такъ въ замерзлôй земли, мовь въ природнôй ледôвни, переховавъ ся той мамутъ, що найменче черезъ кôльканайцять тысячь лѣтъ.

Якъ вôнъ тамъ дôставъ ся? Ттудно дôзнатись. Мусѣвъ загрузнити въ прибережнôмъ намулѣ въ такôй порѣ, коли на земли потиснувъ сильный морозъ, котрый остудивъ цѣлковито пôвнôчнй окраины землѣ. Замерзлый мамутъ переховавъ ся незôпсованый ажь до нашихъ часôвъ. Кости того мамута поскладали якъ найстараннѣйше, очищено и привезено до Петербурга. Тамъ ученй зложили ихъ такъ, якъ були въ тѣлѣ мамута и въ той спосôбъ могли мати оказъ того передпотопового слоня. Подôбныхъ кôстякôвъ повôднаходили опôсля бôльше. Передъ давными роками, кости тыхъ звѣрятъ уважали за кôстяки велитôвъ-людей и засилювали ихъ передъ церквами. Нынѣ подôбнй кости вôдсылаемо ученымъ, котрй старають ся вôдтворити зъ нихъ подобу и житє тыхъ звѣрятъ, котрй колись замешкували землю.

XIII. Вода въ глубинѣ землѣ: рѣки и озера пôдземнй; заскôрна вода; повставанє жерелъ; горячй и минеральнй жерела.

Бесѣдуючи про будову земнои шкаралупы, не можь поминути воды яка знаходить ся въ глубинѣ землѣ. Що тамъ есть вода, того мабудь не треба доказувати: бо й зъ вôдки жь взялись бы нашй керницѣ и жерела, що трыскають зъ землѣ? Рѣдко можь подыбати таке мѣсце, де-бъ не можь вывертѣти студнѣ — хиба на высокихъ горахъ и въ збитыхъ, гранитовыхъ скалахъ. Звычайно въ глубинѣ кôльканайцять сяжнѣвъ доходимо до заскôрнои воды.

Зъ вôдки бере ся вода пôдъ землею? Природно, що зъ дощѣвъ, снѣгôвъ — взагалѣ зъ тои воды, яка падае зъ хмаръ. Кождый бачивъ, що навѣть по найбôльшій зливѣ вода досить

„SVOBODA"
(LIBERTY.)
Weekly Paper.
The only Russian political Newspaper published in this Country; circulating in all parts of the United States and Canada, wherever the Russian language is spoken and is the best advertising medium.

Published every Thursday at Mt. CARMEL, PA. by the „SVOBODA" Publishing Co.

All comunications should be addressed to:
„Svoboda"
Mt. CARMEL, PA.
P. O. Box 13.

Предплата рôчна 2.00
До старого краю........ 3.00

Всѣ дописи и грошѣ просимъ высылати пôдъ адресу:
To „SVOBODA"
P. O. Box 13. — Mt. CARMEL, PA.

НАША ГАЗЕТА ВЫХОДИТЬ ЩО ТЫЖДНЯ ВЪ ЧЕТВЕРЪ.

Entered the post office at Mt. Carmel, Pa. as second class mail matter.

(Продолженье зô стороны першой)

но дѣтямъ нагороды, якъ: хустинки, ножики, пилки до гры (ball's), образки, книжочки, „кенди" и т. д., почѣмъ всѣ т. е. не тôлько дѣти, але и ихъ родичѣ и другiи люде урадованi и зъ веселыми лицями удали ся домôвъ.

На тôмъ всѣмъ не скôнчилась однакъ ще радôсть дѣтей, поневаже родичѣ и прiятелѣ ихъ постановили нагородити ихъ еще въ иншiй способъ за ихъ цѣлорôчну пильнôсть. На другiй день пополудни т. е. въ день св. Петра и Павла п. Д. Свала и Ю. Синява забрали всѣхъ школярôвъ на возы и повезли ихъ за мѣсто до лѣса на прекрасну поляну, де тiи-жъ забавляли ся весело до пôзного вечера. Була тамъ гра въ пилки и вôйна Америки зъ Испанiею и всякi другiи забавы, а що день бувъ теплый, то вôдъ часу до часу холодились они подароваными имъ черезъ пп. Ст. Кузмяка, О. Осеняка, Зах. Тиханьского и другихъ людей „сафтомъ", та закусовали такожъ подароваными имъ бананами, орѣхами, кендами... Крôмъ забавы були и спѣвы пôдъ проводомъ мѣсцевого дякоучителя п. Ив. Боруха, въ котрыхъ брали участь и старшi члены тутешного хору. На „пикнику" тôмъ было немале число и старшихъ, що зъ радостiю придивлялись дѣточôй безжурнôй забавѣ. — Дай Боже, щобы молода Русь олифантска якъ умѣе красно забавлятись, умѣла рôвно-жъ такъ красно працювати — учитись.

Вѣсти зъ Канады.

Де-що про Канаду.

Въ минувшôмъ роцѣ вôдбувъ подорожь по Канадѣ вôдъ всходу до заходу, звѣсный свѣту П. Кропоткинъ. Все, що вôнъ видѣвъ замѣтного въ тôмъ краю, оголосивъ въ мартѣ с. р. въ розвидѣ п. з. „Some of the Rosources of Canada". Я подамъ пов. читателямъ дещо важнѣйшого зъ сеи знаменитои розвѣдки.

И такъ, найперше порôвнуе Канаду изъ Сибиромъ, и порôвнавe, на диво, показуе, що Канада и Сибиръ, два надзвычайно подôбнй краѣ.

Очевидно, вôнъ порôвнуе не лишь зъ одного боку напр. климату, а все бере на увагу и климатъ и рослинність и положенье певныхъ околиць, ихъ землю, ихъ грунтъ. Порôвнане отже свое вôнъ перепроваджуе зъ зрозумѣнемъ рѣчи.

Вôнъ говорить, що лѣсисти околицѣ всхôдной Канады, то пôвночно-середуща Россiя; скалисти, повнi лѣсôвъ, богатi въ минералы стороны коло Lake Superior — се верховины середущого Уралья, богатого въ золото, мѣдь, желѣзо. Манитоба зъ своими низкими, широкими преріями — се чорноземнi преріи полудневого Тобольска, и грунтъ на се вказуе и озера и климатъ и вôдносины до гôръ; дальше на заходъ вôдъ Манитобы — се околиця коло Томска; Medicine Hat, Regina, Calgary — се малi всхôдно-сибирскi мѣста: Каннськъ, Ахиньскъ, Красноярскъ, колиб не ихъ положенье помѣжъ цивилизацiею америнканьскою и московскою. Канада на далекôй пôвночи — се сибирiйска тундры, а полудневый пущѣ — се пущѣ Монголiи. Rocky Mountains, the Selkirks, the Golden Range, Coast Range — се всхôдно-азiйскi верховины, хоть сѣ и ширшi. Оканаганъ — се степы за Бейкаломъ. Rocky Mountains (скалисти горы) суть свѣжiйшою формацiею, якъ сибирiйскi, та высоднуть ся тама и климатъ и структура. Що до гôръ вздовжь заходить велика подôбнôсть помѣжъ азiйскими а пôвночно-американьскими, хоть суть и рôжницѣ напр. въ Америцѣ досягають горы мори и помѣжъ горами а моремъ нема низинъ, якъ въ Азiи подъ Амуромъ (де засѣли и нашi Русины-Украинцѣ зъ Россiи) и въ Манджурiи, маемо долины, хоть и горами попереттинанi. Такъ, мы видимо два великi обшары земскi великои подôбности до себе, котру мусѣла споводовати та сама сила земна, чи свѣтова (космична).

Насъ, якъ Русинôвъ, обходять головно тi стороны, де засѣли нашi братя, а то Манитоба, Асанобоя, Альберта (два остатнi належать до адмiнистративного звязку пôдъ назвою: „Пôвнôчно-захôднi Територiя", до котрого то звязку належать еще иншi землѣ).

П. Кропоткинъ не подае точного образу тыхъ сторôнъ, тôлько въ головныхъ начеркахъ. Манитоба пригадуе ему степъ середущои Россiи (декотрi украiнськi губернiи), де люде на конѣ майже свое жите проводять, де повѣтре пахощами дыше, де зимовою порою въ санкахъ скорымъ бѣгомъ перебѣдти ся поля, де — докану я — по словамъ батька Тараса:

На тôмъ степу скрôзь мог ли
Стоять та сумують;
Питають ся у буйного:
Де наши панують?
Де панують, бенкетують?
Де вы забарились?
Вернѣте ся! дивѣте ся:
Жита похилились,
Де паслн ся ваши конѣ,
Де тирса (трава) шумѣла,
Де кровь Ляха, Татарина
Моремъ червонѣла...
Вернѣте ся!
Не вернуть ся
Заграло, сказало сине море:
„Не вернуть, на вѣки пропали!"

Подорожь Кропоткина ишла на Виннiпегъ, котрый называе хоропнимъ, стеновымъ мѣстомъ Реджайну, Кальгари, Ванковеръ, котрого положенье пригадуе ему охотне море. Звидтѣ такожъ колонiи менонитôвъ въ Манитобѣ и Едмонтонъ.

Сила землѣ стоить въ тыхъ околицяхъ отворомъ. Д-ръ Давзонъ (канадiйскiй ученый) твердить, що найпридовтша земля роспространьяе ся въ долинѣ Red River въ Манитобѣ. Ся долина тягне ся зъ пôвночной Дакоты до озера Манитоба и Виннiпегъ, коло котрыхъ уже ростягнулись болота и багна. Полудневa часть сеи долины, що занимае 7.000 квадрат. миль англiйскихъ, е дуже добра пôдъ управу пшеницѣ.

Дальше на заходъ земля пôдноситъ ся до высоты 1600 стопъ и въ тôй высотѣ утримуе ся на великôй просторони. Тутъ есть богато придатного грунту, тôлько дощъ тутъ перепадае дуже рѣдко: збôже може рости лише при помочи наводнюваня. Выпасъ худобы е однакъ можливый, хотя не всюды. Се бôльша часть Асинобои.

Менша часть Асинобои и Альберты знову представляють ся иначе. Высота доходить до 3000 стопъ. Въ полудневôй Альбертѣ земля глиняста, покрыта пашнистыми травами (якъ въ Азiи за озеромъ Байкаломъ), що не згоряють вôдъ сонѣшного горяча и при невеликôмъ снѣгови въ зимѣ суть поживою стадъ коней, овець, рогатои худобы, котрi тутъ водять ся.

Близше гôръ Rocky Mountains плыне богато рѣкъ, котрi знамените можуть причинити ся до наводнюваня. Мормоны (релiгiя), засѣвши близько мѣста Macleod наводнили богато землѣ. Въ роцѣ 1897 наводнено вже 120.000 акрôвъ, черезъ що осягнено знамените збôже. Наводнюванемъ трудять ся теперь въ Кальгарахъ двѣ компанiи.

Пôвнична Альберта покрыта безпрерывными гайками подае богато користи для фармованя.

Найбôльше заселеною и найкрасшою для управы пшеницѣ есть полудневовсхôдна часть Манитобы (Русины засѣли въ пôвночной части). Кождого року засѣвае ся не менше якъ мiлiонъ акрôвъ пшеницею, а бôльше якъ 500.000 акрôвъ вôвсомъ и ячменемъ. 50 до 70 мiлiоновъ бушлѣвъ пшеницѣ збирае ся рôчно. Чотыри желѣзницѣ пробѣгае рôвнобѣжно полудневу Манитобу, недалеко одна другои, а кожда зъ нихъ мае свои елеваторы (ссыпы збôжа). Три до чотырѣ тысячѣ людей треба пôдчасъ живъ по помочи фармерамъ (у котрыхъ Русины пôдчасъ живъ можуть часомъ и добре заробити). Одинъ акеръ землѣ дае 14 до 17 бушл. збôжа; въ р. 1895 було зъ акра навѣть 27 бушл. Земля въ Манитобѣ глиняста. Живо и молоченье вôдбувае ся при помочи машинъ, котрi або фармеры купують на спôлку, або пожичають одинъ вôдъ другихъ. На тôмъ мѣсци треба зôзнати, що невеликi поля въ провiнцiи Онтарiо, обробляваны малыми фармерами, очищенi зъ пôдъ лѣса, дають о много бôльше збôжа, якъ „пшенична" Манитоба. Въ долинѣ Red River всего 4-та часть занята пôдъ управу, а помимо того не достане тамъ гомсету (земля, котру дае урядъ), хиба въ всхôдной и пôвнôчнôй части. Хотѣвши купити землю треба дорого заплатити.

Манитобу засѣли рôжнi народы; суть тамъ крôмъ Англикôвъ, Нѣмцѣ, Русины, Исландцѣ и т. д. Найбôльше мають ся Нѣмцѣ-Менониты, що зайшли еще 1874—1878 р. зъ Россiи. Нѣмцѣ мали выѣздити въ Канаду, высылали своихъ делегатôвъ оглянути землю, а вôдтакъ що йно выбрались цѣлыми селами. Заходячи въ ихъ оселѣ, чоловѣкъ думае, що есть въ Россiи. Домы при улицяхъ побачишь тамъ, а при домахъ дерева. Кожде ихъ село мае свое плотомъ обведене пасовиско и свого спôльного пастуха. Домы ихъ просторнi. Школы мають свои, бо не хочуть мати нѣчого спôльного зъ урядомъ. Они и у войско не вступають, кажучи, що се противить ся христiяньскôй релiгiи. Священникôвъ они не мають, лишь кождый, хто чуе ся на силахъ змягчити ихъ серця, може бути у нихъ священникомъ. Они мають спôлковi млыны; склепы утримують на особистый рахунокъ. Науки сучасности не узнають. Моральный надзоръ у нихъ належить до „старшины", котра всѣлякимъ новостямъ, якъ тежъ и всему, що вôдмѣнне вôдъ ихъ релiгiи, рѣшучо противить ся.

Новыми мѣсцями (хоть и не зовсѣмъ) до заселенья являють ся околицѣ побуту П. Кропоткина въ Канадѣ Lake Dauphin въ Манитобѣ и Едмонтонъ въ Альбертѣ. Въ Lake Dauphin вôнъ видно не бувъ, а Едмонтонъ звидѣвъ, та де-що зъ того, що бачивъ, подае въ своѣй розвѣдцѣ.

Ѣдучи зъ Кальгарôвъ до Едмонтону, заважуесь — каже вôнъ — змѣну въ околици: грунтъ стае бôльше придатный и луки лѣпшi. Людей видно бôльше и желѣзниця переходить черезъ оживленi малi мѣсточка.

Надъ берегами рѣки Саскачевану грунтъ стае пловидовтый; грунтъ покрытый осичиною и березами, що ростуть доперва вôдъ 15 лѣтъ по мѣсци выпаленыхъ дѣвичихъ лѣсôвъ.

Едмонтонъ, положеный надъ берегами золото несучого Саскачевану, есть серцемъ околицѣ; числить всего 14 лѣтъ; мешканцѣвъ мавъ 1897 р. 1300. Зъ разу було се мѣсце се фортомъ компанiи „Hudson Bay" — теперь есть засмотрене въ готелѣ (теперь 8), склепы, школы, церкви (8 церковь рôжныхъ христiяньскихъ вѣръ). Довкола мѣста розложились фармеры, рôжныхъ народностей и похожденя: Канадiйцѣ зъ Онтарiо, Нѣмцѣ зъ Галичины, Нѣмеччины, Россiи, Швецiи и т. д.

Кропоткинъ говоривъ зъ Нѣмцями зъ Австрiи, що прiйшли въ Едмонтонъ въ Асинибои. Пытавъ ся, чого опустили свои оседы. „Нѣчого не могло тамъ рости; тамъ за сухо." „А не змерзла ваша пшениця того року?" „Часомъ змерзае, та пôзнѣйше не буде: коли край залюднить ся, не буде морозу — що вже Кропоткинъ видѣвъ у Сибири.

За галицкѣ (с. е. нѣмецкѣ и рускi) жѣнки и дѣвчата говорить, що они, хоть бы и якъ делiкатнi працюють, якъ мущины. Видячи, що може родина, складаюча ся зъ чоловѣка, жѣнки, четверо дѣтей (наймолодше три тыждне), зробити въ пяти рокахъ на дѣвичôй земли, можна зрозумѣти, до чого може чоловѣкъ дôйти, коли нема надъ нимъ екзекутора, котрый бы забиравъ найлѣпшу часть его працѣ.

„Паны" не мають що робити въ тôй околици. Тôлько такi тяжко працюючi люде, якъ Галичане (Нѣмцѣ и Русины), Французы Канадiйцѣ, Шведы можуть ити въ гору.

Хотяй грунтъ есть плодовитый, треба его (дуже часто) перше очистити зъ лѣсу, нѣмъ орати; перше замуже перебути треба въ хатинѣ, прикрытôй дернемъ (Русины покищо майже всѣ мешкають въ такихъ хатахъ); хату, стайню, шпихлѣръ треба будовати зъ дерева, зрубаного власными руками, бо будулець треба купити; молотильню треба везти по примѣтивнôй дорозѣ (въ Галичинѣ т. зв. „польска дорога"), неразъ и черезъ болотнисти мѣсця; а пшеницю на продажь якихъ 15, 25, 30, 40, 50 миль до Едмонтону, бо коло мѣста земля належить до шпекулянтôвъ. Мимоходомъ зачѣпае Кропоткинъ такожъ и способъ, въ якiй урядъ надѣлюе людей землею, котрои осадники не могуть брати за порядкомъ, щобъ при купѣ осѣсти — бо богато землѣ належить до канадiйской колѣевои компанiи (се земля, такъ звана: „сiпiaръ") и до компанiи „Hudson Bay" (Русины кажуть: „гоцем бе"). Коли-бъ напр. 64 родинъ рускихъ захотѣло забрати гомстеды (за 10 дол.) въ одномъ тавншипѣ (шесть миль довгiй и шесть широкiй кавалокъ землѣ), то мусѣли-бъ осѣ-

---

скоро гине зъ уровени землѣ, або — якъ кажемо — высыхае. Те высыхане полягае на тôмъ, що часть дощевои воды замѣняе ся въ пару и уносить ся знову въ воздухъ, а знову часть входить въ землю. Розумѣе ся, що вода всякае лишь тамъ, де натрафить на сыпкiй грунтъ, въ котрôмъ чимало шпаръ и прôрвъ. А противно — важкi, товстi глины, илы, плястi лупки, граниты и тымъ подôбнi збитi скалы, не пропущають въ себе воды. Коли дощъ або снѣгъ впаде на мягку землю, часть воды достаесь въ глубину помѣжъ шпарами и прогалинами, силывающи чимъ разъ низше доки не опинить ся на твердôй скалѣ. Однакъ тамъ она не може довго задержатись, бо мiлiонами дрôбныхъ жилокъ, що провадять зъ уровени землѣ, наплывае нова вода; такимъ способомъ мусить она розплавати по тыхъ твердыхъ скалахъ, де творить менши або бôльшi збôрники заскôрной воды, званои звычайно водными жилами. Таке всякуване воды въ глубину землѣ найлучше можь бачити въ копальняхъ, що лежать пôдъ покладами пѣскôвъ и легкихъ глинъ. Заскôрна вода, чиста, зимна, слезить тамъ по стѣнахъ всѣхъ коридорôвъ, каплями надае зъ горы, вытѣкае зъ розличныхъ бôчныхъ шпаръ, творячи таемничiй шемôтъ середъ урочистои тишины пôдземля. Усуване заскôрнои воды, ен помповане зъ глубины копальнѣ становить одну зъ найтруднѣйшихъ працъ при выдобуваню пôдземныхъ богатствъ. Коли случайно гôрняки при копаню перервуть богату жилу заскôрнои воды, тогдѣ найчастѣйше наступае залинъ копальнѣ, зъ котрымъ не такъ легко дати собѣ раду. — Якъ на уровени землѣ вода творить ручаѣ, рѣки и озера вôдповѣдно до нахилу и формы землѣ, по котрôй розливаесь, такъ само дѣе ся пôдъ землею. Де навсякають верствы мають подобу спадистыхъ каналôвъ, тамъ повстають пôдземнi ручаѣ и рѣки, плынуть зъ меншою або бôльшою скорôстю. Де заскôрна вода найде бôльше заглублене — творить ся пôдземне озеро. Деколи такi рѣки и озера знаходять ся на днѣ глубокихъ ясокинь, до котрыхъ ледви добрати ся можна. Але за те, що запрiятнôсть мусить бути для того, кому вдасть ся добрати ся до тыхъ чудесъ и при свѣтлѣ смолоскипа плавати по филяхъ рѣки въ глубинѣ кôлькасотъ лôктѣвъ пôдъ уровенею землѣ!

Подôбныхъ ручаѣвъ, жилъ, озеръ и пôдземныхъ рѣкъ, есть чимало по всѣхъ мѣсцяхъ земнои шкаралупы, котрi перетинають ся, злучають ся, а простягають ся деколи на сотки миль вздовжь, а на двѣ або три милѣ пôдъ уровень землѣ. Увѣмъ собѣ теперь, що пôдземна вода, котра плыне по твердôмъ похилôмъ днѣ достане ся въ долину у стôпъ якои горы, що тогдѣ стане ся зъ заскôрною водою? Выйде она знову на верхъ землѣ и утворить ту жерело. Такихъ жерелъ, що трыскають зъ боку або у стôпъ горы, есть у насъ чимало. Трудно неразъ сказати, зъ вôдки берeсь початокъ воды, що трыскае зъ жерела: бути може, що вода, котру черпаемо зъ жерела, впала дощомъ мѣсяць тому о кôлька миль вôдъ насъ...... Що початокъ такимъ жерeламъ дае вода дощева, видко зъ того, що пôдчасъ довгои посухи жерела такожъ зменшають ся або высыхають; пôдчасъ рясныхъ зливъ и таяню весняныхъ снѣгôвъ трыскають сильнѣйше.

Мы вже згадували, що заскôрна вода доходить не разъ до значнои глубины, де — якъ знаемо — шкаралупа землѣ розогрѣта; може она переплывати близъ горячихъ лявы вулкану: коли така вода выбѣсь на уровень землѣ, творить горячi жерела и гейзеры. Та сама вода заскôрна, скоро достане ся до горячои лявы, замѣняесь въ пару и есть одною зъ причинъ землетрясеня и выбухôвъ вулканôвъ.

Але на тôмъ ще не кôнчить ся праця воды пôдъ землею. Въ своѣй безнастанной мандрôвцѣ стрѣчае она розличнi минералы, котрi розпущають ся въ нѣй въ бôльшôмъ або меншôмъ степени: особенно кухонна сôль, рôжнi тѣла, що мають въ собѣ сѣрку, соду, желѣзо, вапно — розпущають ся дуже легко въ заскôрной водѣ.

Если вода мае въ собѣ досить розпущеныхъ минераловъ, набирае тогдѣ особенного смаку и стаесь минеральною; а жерело повстале зъ нея, зветь минеральнымъ. Кожда жерельна або керничнa вода есть почасти минеральною; если мае въ собѣ досить вапна, надае она ѣй солено-горкавого смаку, чинить ѣѣ мене придатною до пиття, не розпуще въ собѣ мыла — есть твердою въ противленю до воды мягкои, котра немае богато въ собѣ розпущеныхъ минераловъ. Воды сильно минеральнi пють люде неджуже або ѣй купають ся въ нѣй.

Если заскôрна вода розпустить декiлькiй покладъ або гнѣздо якогось минералу, тогдѣ въ глубинѣ землѣ повстають пустi мѣсця, ясокинѣ або печеры пôдземнi. Деколи творить ся такихъ ясокинь спорадкуе сумнi наслѣдки: бо положенi надъ ними поклады скалъ, лишенi пôдпоры, наразъ завалюють ся — а тогдѣ горе людямъ, котрi замешкали въ тôмъ мѣсци, не сподѣваючись, що тамъ пôдъ ихъ стопами, нуртуе вода.

(Конець буде).

Паренетиконъ

Годуй гадюку молокомъ,
У неѣ буде бôльша ѣдь;
Роби добро лихому — вôнъ
Тебе вмотае гôрше въ сѣть.

Гадюка и злюка,
Обое страшнi. —
Та що зъ нихъ страшнѣйше?
Скажи но менѣ.

Страшнѣйша гадюки
Людина лиха!
Вôдъ злiи, примовы
Гадюка втиха.

Та злюка не втихне
Нѣ въ день нѣ въ ночи,
Хочь кровь нѣй изъ серця
Свойого точи.

Ворогъ батько, ворогъ мати,
Що не вчили сына!
И пôде вôнъ въ свѣтъ блукати
Якъ та сиротина.

Якъ мѣжъ навами ворона
Повагн не мае,
Такъ невченый въ товариствѣ
Голову схиляе.

Ив. Франко.

сти въ 16 ґрупахъ по чотыри родины, кожда зъ тыхъ ґрупъ будучи вôддѣленою вôдъ другои кавалкомъ землѣ на милю за довгимъ, котрый доти не зôстане заселеный, доки не буде купленый („сіпіяръ“ по 3 дол. за акеръ, „гоцем бе“ по 5 дол.).

Въ тôмъ розположеню гомстедôвъ е догôдность и недогôдности. Фармеръ, котрый вже доробивъ ся, може собѣ купити другихъ 160 акрôвъ — а коли не купуе, може пасти худобу и косити сѣно.

Та недогôдностей больше: Осадники, будучи розстрѣлеными на всѣ боки, не можуть такъ легко собѣ помагати и у всѣхъ тыхъ выпадкахъ, котрѣ вымагають спôльныхъ силъ, якъ, въ разѣ потребы елеваторôвъ, спôльныхъ машинъ рôльничихъ, спôлокъ, якъ молочарска и т. д. — не вспѣють такъ скоро порозумѣтись. Тамъ, де суть лѣсы, незаймленѣ фармы, зарослѣ лѣсомъ, беспечно суть перепоною въ комунѣкаціи. Черезъ „сіпіяръ“ и „гоцем бе“ дорога до мѣста стае довшою и дѣтямъ до школы дальше. Тому я (ще и зъ другихъ причинъ, о котрыхъ при нагодѣ поговорю) уважию першою народною нашою потребою въ Канадѣ: щобъ нашихъ людей не перегороджували нѣ „сіпіяры“, нѣ „гоцем бе“, а щобъ люде осѣдали при купѣ.

И чи-жь, дальше, не мають фармеры нарѣкати на такій роздѣль землѣ, коли видять, що цѣны землѣ „сіпіяръ“ и „гоцем бе“ ростуть въ гору чимъ разъ больше. И въ тыхъ околицяхъ, де вѣчна посуха и де треба наводнити землю, есть недогода зъ тымъ подѣломъ.

Часто можна чути, що Канада е шпихлѣремъ Англіи и еи яткою; тымчасомъ не правда. Зъ тои масы пшеницѣ, яку спотребуе Англія, Канада достарчае ледви 30-ту часть; мяса доставляе 25-ту часть; а масла 80-ту. Се торгове вôдношене Канады до Англіи змѣнить ся зъ часомъ, та вѣдай не скоро: въ протягу 15-ти лѣтъ зрôстъ збôжа въ Канадѣ е досыть слабый.

Канада выпродукове въ теперѣшнôмъ часѣ богато сыра, а то завдяки спôлкамъ пôдъ назвою: cheese factory. Такихъ спôлокъ есть въ самôй провінціи Онтаріо (де мѣсто Отава) 800. Масла выробляють мало въ спôлкахъ и тому, якъ вироблене дома, не мае того покупу. Крапоткінъ звидѣвъ одну молочну спôлку (creamery) и каже, що канадійске масло скоро найде собѣ добру репутацію въ Европѣ.

Дальше говорить за тыхъ Русинôвъ, що осѣдали минувшого року въ Lake Dauphin. Богато зъ нихъ не мало чимъ зачати и були примушенѣ йти на роботу, коли тымчасомъ ихъ жоны будували хатки (чи се не правда?), щобъ мати де перезимувати. Пересѣчно Русины пôсля Крапоткіна мають на початокъ хатку, глиняну, печь (чи не больше англійскихъ?) плугъ галицкій, пару волôвъ, а може и коня, котрого примучують на свое (за се подивляють Русинôвъ въ Канадѣ) (perhaps a horse, which they will have broken themselves (they are admired in Canada for that art).

Вражѣне, яке зôставила на нѣмъ Канада, се вражѣне безмѣрôвъ, простору, природного богацтва. Міліоны и міліоны людей могло бы знайти жите у всѣхъ сторонахъ краю и по якимсь часѣ тяжкои піонерскои працѣ могли бы дойти до добробыту.

More farmers! (больше фармерôвъ) — се окликъ теперѣшнои Канады — навѣть и такои горпстои провінціи, якъ британска Колюмбія.

Богато вже працѣ пôйшло въ Канадѣ: Грубѣ лѣсы провінцій Квебекъ и Онтаріо попрочищувало, каналы въ Альбертѣ покладенѣ, по спаленю лѣсôвъ надъ Саскаваченомъ землю заорано, богато лѣсôвъ вôдвѣчныхъ въ британскôй Колюмбіи позбуто ся.

Въ Канадѣ йде робота, якъ въ богато штейтахъ Униіи, якъ въ Мексико, якъ въ полудневôй Америцѣ, якъ въ Сибири и т. д. Людскость стараесь опановати цѣлу землю и цѣлôй земли принести цивілізацію.

Але зъ боку доброго, выгôдного житя выходячи, чоловѣкъ неоденъ запытае ся: А що-жь, коли-бъ ту силу, яку ужито на выпукоиане дикихъ мѣсць въ Канадѣ, ужито у себе въ дома? А що-жь! Можна-бъ ужити еи якъ се зробили селяне французкѣ близь Парижа — що перемѣнили каменисту околицю на огороды новий анрикозъ и черешень, або, якъ зроблено вздовжь берегôвъ рѣки Родану, де прекраснѣ дерева творять огороды. Що-жь мали бы Русины въ Галичинѣ — коли бы було на чôмъ працювати — если бы выдали ту силу, яку мусять выдати въ Канадѣ?

Та соціяльни вôдносины занадто тяжки, въ Галичинѣ, щобъ тамъ могли всѣ знайти жите. Се дѣе ся также зъ Русинами въ Россіи, що утѣкають на Сибиръ. И такъ Русины идуть въ Сибиры, оденъ азійскій, другій американьскій. Тѣ, що оселять ся въ американьскôмъ, скористають и на цивілізаціи и на політичнôй вôльносви. О соціяльнѣ стосунки я боюсь, щобъ не були тяжкими въ Канадѣ (амер. Сибири), бо до того йде въ тôмъ краю.

Павло Тимкевичь.

ВѢСТИ ИЗЪ СТАРОГО КРАЮ.

Розрухи противжидôвскѣ.

Про бите жидôвъ Мазурами ось що пише „Громадскій Голосъ“ зъ дня 20. червня:

„Вôдъ тыжня близько горять корчмы въ повѣтѣ Ясельскôмъ, бѣдна людность потворила банды, тягне вôдъ села до села, нищить маетки жидôвскѣ зъ такою заѣлостію, що еѣ нѣчо вгамувати не може. Въ Улашовицяхъ, Чермнѣ, Колачичахъ знищенѣ маетки жидôвскѣ до тла.

Такъ само въ пов. стрижôвскôмъ въ Ленкахъ и Петрушовôй Волѣ, Жултовôй, Стажинцяхъ, въ самôмъ мѣстѣ навѣть пôдъ окомъ поліціи и властей повыбивали жидамъ вôкна. Рухъ перенѣсъ ся и до повѣт. Грибôвского, а банды хотѣли навѣть здобути мѣсто Бечь. Цѣла жандармерія въ тамтыхъ сторонахъ въ руху. Вôйско надсылають всѣма желѣзницями, якъ на вôйну. Але оно прійшло до богато мѣсцевостей по невчасѣ. Натомѣсць жандармы стрѣляють и арештують. 10 людей постелили трупамъ, богато ранили, — арештують сотками. Здае ся жертвъ хлопскихъ по цѣлôй тôй заверусѣ буде безъ лѣку.

Се лихо не е несподѣване. Мы разъ у разъ писали, що нужда хлопска переходить вже всякѣ границѣ. Мы радикалы на вѣчахъ, у своихъ письмахъ казали урядови, що голодному однако гинути вôдъ голоду, чи вôдъ кулѣ, дôстанеть ся до криминалу, то ему тамъ лѣпше, чимъ середъ безвыхôдной нужды въ дома. Урядъ мовчавъ. Ледви вôдъ часу до часу выступивъ зъ проектомъ, а нужда хлопска росла и перла хлопôвъ до розпуки. И настало давно сподѣване. Потекла кровь. Правда, рухъ голодуючихъ бандъ звернувъ ся въ першôй мѣрѣ противъ жидôвъ и то неразъ противъ такихъ бѣдныхъ, якъ и тѣ, щу ихъ рабували. Та жидôвъ зненавидѣли хлопы въ значнôй мѣрѣ черезъ те, що они е правою рукою панôвъ въ каждôй справѣ. Хлопы тямлять, що при выборахъ навѣть жандармы такъ не доскулять людямъ, якъ тѣ панскѣ прислужники.

Понадто въ захôднôй Галичинѣ вытворила ся теперь партія противжидôвска, антисемицка, котрою проводить кс. Стояловскій. Замѣсть ждати чого небудь вôдъ уряду та панôвъ, ширили стояловцѣ одну лишь ненависть до жидôвъ: знищить ся ихъ, то буде хлопови рай. И та проповѣдь стала ся послѣдною причиною тои заверухи, що ще въ захôдныхъ повѣтахъ шалѣе и хто зна, якъ довго ще шалѣти буде.

По Мадярахъ, Италіянахъ прійшла черга на нашихъ голодоморôвъ-хлопôвъ. Ажь душа болить подумати, що конче мусѣли явитись пожары, зачервонѣти земля вôдъ крови, абы звернути увагу уряду на те, що по селахъ бѣда перейшла всѣ границѣ, а людъ робучій на все готовъ. Казати, ще сей розрухъ, то лишь пôмста за розпятого колись Христа, може лишь слѣпый, або дурень. Тѣ голосы мѣжь бандами: „на дворы ходѣмъ, тамъ больше майна“, нехай будуть остатною осторогою для уряду, що вже крайна пора для полѣпшеня долѣ хлопôвъ. Завтра вже бути може за пôзно. На стôлъ отже зъ поправою хлопского положеня, бо инакше може выбухнути пожаръ, котрого нѣчимъ не вгасите, але вже не будуть горѣти лишь корчмы .... Бѣдный и темный людъ мазурскій давъ ся запоморочити хитрому попови, замѣсть простою дорогою, побѣгъ крутою стежкою. Нехай тымъ не дасть ся здурити урядъ. Людъ хлопскій хоче больше землѣ.

А тѣ руѣны, згарища, тѣ трупы хлопскѣ, тѣ сотки арештованыхъ нехай разъ вже промовлять не до серця уряду, а до розуму. Що варта держава, коли найбольша еи сила хлопы, голоднѣ и въ найвысшôмъ степени невдоволенѣ?

Нехай же урядь въ сю невымовно прикру хвилю и для хлопôвъ и для себе, прійде до переконаня, що вже крайный часъ подумати о поправѣ долѣ хлопôвъ. Треба разъ для спокою въ державѣ позбути ся урядови тои превеликои любови до земельныхъ вельможь. Выкупно панскои посѣлости нынѣ вже хиба кождый узнасть за пекучу конечность.“

НОВИНКИ.

Вôдъ редакціи.

Чи вы бачите панове предплатники „Свободы“ того панка, що ту стоить намальованый? Дивѣть якъ вôнъ милосердно дивить ся, а яке его лице повне розпуки! А дивѣть ще на его руки, що вôнъ зъ ними робить! Бѣдачина заѣхавъ своими рученятами въ свои глубокѣ кишенѣ пошукати пару центôвъ — але ихъ тамъ не знайшовъ..... Щобъ люде бачили, що бѣднѣ часы — грошей нема — а вôнъ не бреше, що грошей нема — повывертавъ усѣ кишенѣ. Най добрѣ люде бачать, яка посуха!

И въ нашôй редакціи те ж така сама посуха. Всѣ дрôбнѣ, якѣ тôлько у насъ були — мы выдали, а мѣняти нема що..... Що жь намъ теперь дѣяти? Нема иншои рады, якъ вдарити до нашихъ довжникôвъ, котрѣ беруть нашу газету „Свободу“, а платити якось не зважуть ся. А оно не красно жити даремщиною! Чимало вже поплатили, але есть ще такихъ богато, що анѣ имъ не въ гадцѣ заплатити перечитанѣ числа „Свободы.“ До тыхъ мы именно вôдзываемось, най тѣ вывернenѣ кишенѣ пригадають нашимъ довжникамъ, що газета дармо не друкуесь, та що редакція не збирае по улици долярôвъ.

И зроби имъ що хочешь!

Вже то стара правда въ нынѣшныхъ часахъ, що той панъ, хто мае грошѣ. Спол. Державы не мали центôвъ на дальше проваджене вôйны и выдали паперы, котрѣ люде могли купувати по $20. на 3 процентъ. Не минуло и двохъ тыжднѣвъ, а вже розпродано всѣхъ паперôвъ за тысячь двѣста міліонôвъ. За такѣ грошѣ можна провадити вôйну хочь бы зъ цѣлою Европою.

— Американьскѣ шовинисты хотять обмежите приплывъ еміграціи зъ Европы, щобъ Спол. Державы не заселяти темнымъ людомъ, а теперь тѣ самѣ шовинисты прилучили Гаваи и стараютъ ся позыскати Филипины, черезъ що сотками-тысячь навпôвъ дикого люду нададуть горожаньскѣ права, бо пôсля конституціи, кождый мешканець прилученыхъ краѣвъ до Спол. Державъ стаесь ихъ горожаниномъ и конституція выразно взбороняе робити пôдъ тымъ взглядомъ якенебудь обмежене.

— Прилучене Гавайскихъ островôвъ до Сполуч. Державъ буде мати не малый вплывъ на тамошнѣ робôтничѣ вôдносины. Хочь невôльництво тамъ уже знесене, однакъ истнуе ще контрактове право, котре робôтникôвъ чинить властиво невôльниками. Таке право противить ся нашôй конституціи и зъ хвилею прилученя мусить бути знесене, хочь иншѣ права, непротивнѣ нашôй конституціи, можуть бути задержанѣ ажь до установленя новыхъ розпорядженъ.

Уваги въ случаю мраки на морю.

Дотеперѣшнѣ приписы въ часѣ мраки на морю се: парова, пищавка и труба, котрыхъ уживають на корабляхъ, щобъ оденъ другого не вдаривъ. Тыхъ приписôвъ уживають всѣ кораблѣ, а однакъ лучають ся нещастя, котрѣ суть причиною сотокъ жертвъ безневинныхъ людей. А затѣмъ, если тѣ приписы суть недостаточными, то чому-жь не установлять инпихъ? Чому прим. не прикажуть, щобъ въ часѣ густои мраки, кораблѣ стояли, а не плынули дальше? Але що-жь, коли такій приказъ псувавъ бы интересъ, а интересъ важнѣйшій вôдъ людского житя! Коли ходило о нищене фокъ на морю Беринга, скликали нараду до Парижа, але коли ведесь справа за нищене людей и то ще за ихъ власнѣ грошѣ, за котрѣ перевозять ихъ на другій свѣтъ мѣсто до умовленого мѣсця, то така справа, здаесь негôдною мѣжнародной конференціи. Затоплене французкого корабля „Ля Буржонъ“ свѣдчить найкрасше, кôлько 19 вѣкъ мае ще въ собѣ звѣрячои натуры. та що ще далеко до перепровадженя мѣжь людьми тои великои и взнеслои засады, що называесь любовію.

— Народъ стрѣмголовъ гонить до Канады зъ Галичины и зъ Буковины. Доперва 10. с. м. приѣхало 8 сотокъ до Winnipeg, а въ дорозѣ вже знову 6 сотокъ. Чи вже не забогато того народу — дальше вже и землѣ не стане.

Корреспондентъ „Свободы.“

Запрошене.

Отсимъ повѣдомляе ся нашихъ рускихъ людей въ штейтѣ Con ecticut и околици, що дня 24. юлія с. р. вôдбуде ся въ Ansonia, Conn. посвячене одинокои тамъ рускои церкви. Всѣ, хто лишь въ той день мôгъ бы прибути, най не пожалуе труду.

За „Свободу“ належить ся заплатити!

НОВА ПАНЩИНА У РОССІИ.

Вôдъ недавна по всѣй майже Европѣ зчинивъ ся живый рухъ межь ôбдѣйшими селянами. Крôмъ працѣ на кавальчику власнои земле тымъ людямъ треба ще и пôти на заробокъ, найчастѣйше на ланъ до пана, щобы якось прожити. Такихъ заробкуючихъ селянъ нынѣ вже велика маса, маса тота росте щоразъ бôльше, а робôтникôвъ на ланахъ треба чимъ разъ менше, бо мѣсто людей робить теперь машина. За тымъ пôшло, що плата людемъ на ланахъ паньскихъ упала; за тяжку, кроваву працю середъ найбôльшои спеки въ предовгій лѣтный день заробляе чоловѣкъ якихъ 45 до 50 кр. Та зъ часомъ якъ побôльшае ся число людей — дорожіе чимъ разъ бôльше прожитокъ чоловѣка. Але зъ побôльшенемъ числа людей, — платня заробкова не росте, а падае и доводить працюючій народъ до що разъ бôльшои бѣды, до голоду и крайнѣои нужды. Передъ нею стали селяне ратовати ся — и то раговати ся двома дорогами. Одною звертають ся до уряду и кличуть: „намъ земле бракъ, выкупѣть землю паньску, берѣть земле фундушеві и камеральні и дайте єѣ хлопамъ въ руки!" Урядъ скликае нарады, вносить проекты рентовыхъ господарствъ, злехка обѣцюе задосить учинити хлопамъ, але на правду не вчинивъ нѣ у насъ въ Австріи, нѣ инде въ Европѣ хлопамъ нѣякои пôльги. А тымчасомъ нужда не стоить, росте зъ року на рôкъ чимъ разъ бôльше, — людъ працюючій доводить до розпуки.

Друга дорога якою идуть хлопы, то гадка, яку высказавъ одень зъ селянъ делегатôвъ на VI. зъѣздѣ радикальнои партіи. Даймо себе такъ панамъ почути, щобы они сами вôдпекали ся своєи земле и просили урядъ, щобы вôдъ нихъ землю черезъ индемнізацію для селянъ выкупивъ. Доведемо страйкомъ до того, що панъ буде бôльше платити робôтникамъ на ланахъ, буде опирати ся выкупнови паньскихъ земель.

Та думка страйку перейміла гадку всѣхъ селянъ по всѣй широкой Европѣ. На дѣдичôвъ и магнатôвъ земельныхъ впавъ страхъ. Деякй попустили селянамъ и пристали на пôдвысшене платы, деякй выкористали тоту власть, яку хлопы дали имъ при выборахъ — и маючи въ краю власть — втопили хлопскій страйкъ въ потокахъ хлопскои крови (на Угорщинѣ, въ Италіи). Та що не выналили такои збруи, якою бы можна вбити нужду хлопску. Впали сотки трупôвъ хлопскихъ, тысячѣ пôшли до арешту, а надъ позôсталыми росте ся та сама нужда, голодъ, розпука.

Тѣ три завзятѣ агитаторы все будуть бурити працюючій людъ, ажъ переконае ся урядъ и паны, що мусять вдовольнити жаданямъ хлопôвъ. А они є короткѣ на теперь: бôльше хлопамъ земле, бôльша плата на паньскихъ ланахъ. Середъ того руху хлопского не зôстали въ задѣ и россійскѣ хлопы. Не помогли козаки надъ границею. Думка, яка потрясае бѣдными хлопами въ усѣй Европѣ передерла ся и до россійского царства, царства тьмы, урядничои самоволѣ и паньского гнету. Вся паньска и урядна Россія задрожала, якъ почула, що тамошный хлопъ не пôйде за псѣй грôшъ на ланы робити. Вельможѣ почули, що зъ браку хлопскои працѣ можуть швидко стати жебраками.

Та православный царь — батько зô своими міністрами не дасть марне пропасти коханымъ панкамъ — дармоѣдамъ, зъ царского припорученя скликали тыми днями зъ найподлѣйшихъ панôвъ нараду — и ся ось що урадили. Каждый хлопъ дôстане вôдъ поліціи книжочку. Наймае ся до роботы, то панъ, котрый его наймае, вписуе ся въ его книжочку. Такій робôтникъ вже мусить робити въ того пана, коли-бъ пана покинувъ, пôйде до криминалу на двѣ недѣлѣ, або на мѣсяць. Коли бы инчій панъ зъ браку робôтникôвъ пôдвысшивъ платню и черезъ те стягавъ до себе людей, що вже деинде наняли ся, то и того пана покарають арештомъ осьмодневымъ. А коли бы такій панъ нанявъ робôтника, котрый утѣкъ вôдъ иншого пана, то и робôтникъ и панъ идуть на мѣсяць до арешту.

Коли вже робôтника наймѣ панъ дѣдичъ и влѣзе ему до книжочки, — то робôтникъ мае бути чемный, послушный такъ супротивъ пана, якъ и его посѣпакъ, за зôсуте знарядье господарскихъ (додано зôсуте зъ умыслу) караный буде робôтникъ арештомъ вôдъ одного до трохъ мѣсяцьвъ.

Вправдѣ позваляе ся такожъ и робôтникамъ рôльнымъ скаржити ся на пана, — але хто знае справедливôсть судôвъ россійскихъ, той зрозумѣе, що той дозвôлъ здасть ся для робôтника псу на чоботы. И за панщины було вôльно скаржити ся на пана, а хто що черезъ те вигравъ при тôмъ, якъ бѣдака, що не мае чимъ проживити ся, буде бравъ ся до процесôвъ зъ вельможными панами? Справдѣ вертае блѣда мара небôжки панщины, щобы катувати бѣдныхъ хлопôвъ, якъ вже катовала сотки лѣтъ. Та те все буде у Россіи, скажете, що намъ до того!

Але хто уважно перечитае, що пишуть нашѣ паньскѣ газеты, якъ захвалюють они тоту россійску уставу, якъ лебедять, щобы щось падôбного у насъ завести, той зрозумѣе, що такй пôдлй права московскѣ шкодять и нашимъ хлопамъ богато. Злый прикладъ заражуе. А паны и въ насъ въ Австріи и геть въ захôдной Европѣ ще досить сильнй и кождои хвилѣ можуть трѣбувати заводити захвалювану собою московскѣ права. То лишь бѣда, що мы скорше згинемо, чимъ прѣймемо укорочене своеи горожанскои свободы. Ба навѣть въ Россіи не знати, чи позволять тамошнй хлопы кувати й дальше на себе кайданы.

Разъ мати родила, погадае каждый, — радше смерть — чимъ неволя.

Зъ „Громадского Голосу".

ЧИТАЙТЕ „СВОБОДУ!"

Учѣте ся, браты мои! И чужому научайтесь,
Думайте читайте, И свого не цурайтесь!
Т. Шевченко.

Всюды нѣвечить ся правда, Всюды пануе брехня,
Въ вашихъ лишь серцяхъ, о братя, Най не повстане вона!
Ив. Франко.